

عنوان بخش

روش تحقیق در جغرافیا

Ph.D

روش تحقیق، دیدگاه‌ها و پارادایم

شناخت علمی روش تحقیق:

■ تا قبل از رنسانس عقل‌گرایی سنتی عمدتاً بر پایه‌ی روش ارسطویی به عنوان مبنای شناخت تلقی می‌شد.
 ■ **نکته‌برتره:** در تفکر عقل‌گرایان روش قیاسی مبنای کار است. اما در تفکر تجربی روش استقرایی مبنای کار است.

✓ علم به دو قسم تقسیم می‌شود:

✓ **علم حضوری:** واقعیت معلوم، پیش انسان حاضر باشد و واسطه و صورتی در کار نباشد.
 ✓ **علم حصولی:** علمی که بر اساس مفهوم و واقعیت خارجی و با واسطه‌ی صورت ذهنی برای انسان حاصل می‌گردد مانند علم انسان به اشیاء و پدیده‌های جهان.

دیدگاه تجربه‌گرایی و پوزیتویسم:

✓ این دیدگاه فلسفی در مقابل عقل‌گرایی سنتی و ارسطویی شکل گرفت و سابقه‌ی آن به دوره‌ی رنسانس علمی (قرن ۱۴ تا ۱۶) باز می‌گردد. بانی این طرز تفکر را فرانسویس بیکن می‌دانند.
 ✓ بعدها انتقاداتی توسط راسل، ماخ، ویتگنشتاین و موریتس شلیک «دایره‌ی وین» یا حلقه وین تشکیل دادند این دیدگاه با به کار گرفتن منطق نوین در جهت تحلیلی – منطقی تغییر مسیر داد.
 ✓ **ردولف کارنپ** چهره‌ی برجسته مکتب پوزیتویسم در سال ۱۹۲۶ به حلقه‌ی وین پیوست و نقش اصلی در بیان آراء به خود گرفت.

■ **نکته‌برتره:** مکتب پوزیتویسم وسیله‌ی شناخت را حواس انسان می‌داند و روش استقرایی را برای دستیابی به قوانین علمی می‌پسندد.

کسالت: این که «حواس انسان نمی‌تواند کلیت و ضرورت مفاهیم را به تنهایی درک کند» متکی بر چه

TEST

دیدگاهی است؟ (تالیفی Ph.D)

(۲) تجربه‌گرایی

(۱) عقل‌گرایی

(۴) پوزیتویستی

(۳) منطق‌گرایی

■ پاسخ: گزینه «۴» صحیح است.

دیدگاه عقل‌گرایی:**نکات برتر**

- 1 دیدگاه عقل‌گرایی براساس روش استدلال قیاسی استوار است.
- 2 جریان عقل‌گرایی با پیدایش دیدگاه عقل‌گرایی انتقادی در اواسط قرن بیستم توسط کارل ریموند پوپر وارد مرحله جدیدی شد.
- 3 پوپر با طرح نظریه‌ی ابطال‌پذیری نظریه‌ها و فرضیه‌ها به نوعی تعامل بین دیدگاه‌های عقل‌گرایی و تجربه‌گرایی قائل بود.
- 4 بر عقیده‌ی او نظریه‌ها و فرضیه‌ها که محصول فرآیند ذهن آدمی است باید به محک تجربه سپرده شوند. پوپر دیدگاه‌های خود را در کتاب منطق اکتشاف علمی بیان نمود.
- 5 به نظر او فرضیه‌ها بر عکس تصورات پوزیتیویست‌ها قابل اثبات و رد قطعی نیستند بلکه در روش شناخت علمی آن‌ها مورد تأیید یا ابطال قرار می‌گیرد.
- 6 طبق نظر کارل پوپر، داعیه‌های دانش را می‌توان رد کرد، اما نمی‌توان اثبات کرد.

TEST

تست: طبق نظر کارل پوپر، داعیه‌های دانش را (Ph.D ۹۳)

- (۱) می‌توان اثبات کرد، اما نمی‌توان رد کرد.
 - (۲) تنها از طریق فرضیه‌آزمایی می‌توان اثبات کرد.
 - (۳) می‌توان رد کرد، اما نمی‌توان اثبات کرد.
 - (۴) می‌توان اثبات یا رد کرد، تنها اگر دارای بار ارزشی نباشند.
- پاسخ: گزینه‌ی «۲» صحیح است.

دیدگاه ساختاری:

نکته برتر: این دیدگاه شامل نظریه توماس کوهن درباره‌ی پارادایم‌ها و انقلاب‌های علمی است. وی این دیدگاه را در سال ۱۹۶۲ در کتاب ساختار انقلاب‌های علمی مطرح نمود.

✓ تصویر کوهن از شیوه‌ی پیشرفت یک علم به صورت ذیل است:

پیش علم ← علم عادی ← بحران علمی ← انقلاب علمی ← علم عادی جدید ← بحران جدید علمی و

TEST

تست: نظریه انقلاب‌های علمی، متعلق به کیست؟ (Ph.D ۹۴)

- (۱) پوپر (۲) کوهن (۳) لاکاتوش (۴) کارناب
- پاسخ: گزینه‌ی «۲» صحیح است. (ملاحظه‌نمایید، ۹)

نظریه‌ی انقلاب‌های علمی متعلق به تامس کوهن می‌باشد.

تعاریف واقعی:

نکته برتر: تعاریف واقعیکه به آن تعریف ذاتی نیز گفته می‌شود. پوپر با الهام از اندیشه‌های افلاطون دو نوع شناخت را براساس روش آنان از هم متمایز می‌کند: ذات‌گرایی روش شناختی و نام‌گرایی روش شناختی.

TEST

تست: کدام نوع تعریف، به ماهیت اساسی پدیده اشاره می‌کند؟ (Ph.D) ۹۴

- (۱) اسمی (۲) واقعی (۳) عملیاتی (۴) مطلق
- پاسخ: گزینه‌ی «۲» صحیح است.

پارادایم:

نکات برتر

۱ پارادایم مشتمل بر مفروضات کلی نظری و قوانین و فنون کاربرد آن‌هاست که اعضای جامعه خاصی از آن‌ها استفاده می‌کنند. ۲ از نظر کوهن پژوهشگران درون یک پارادایم، خواه مکانیک نیوتنی باشد یا چیز دیگر به امری مشغول‌اند که «علم عادی» نامیده می‌شود. ۳ از نظر کوهن انقلاب علمی عبارتست از طرد یک پارادایم و قبول پارادایم جدید، نه از سوی یک دانشمند به تنهایی بلکه از سوی جامعه علمی مربوط در تمامیت آن.

TEST

تست: پارادایم (Paradigm) چیست؟ (Ph.D) ۹۲

- (۱) مجموعه‌ای از دستاوردهای علمی و پژوهشی یک کشور است که دایره معلومات جامعه علمی را افزایش می‌دهد، در عین حال به گسترش پرسش‌های اساسی کمک می‌کند.
- (۲) مشتمل بر مفروضات کلی، قوانین و روش‌های به رسمیت شناخته شده‌ای که در یک دوره مدل و نمونه مسائل و راه‌حل‌های جامعه علمی را فراهم می‌سازد.
- (۳) برنامه پژوهشی دانشی است که ساختاری را برای پژوهش‌های بعدی به نحوی ایجابی و سلبی فراهم می‌سازد.
- (۴) دربردارنده حوزه‌های معرفتی گوناگونی است که علی‌رغم تفاوت‌های موضوعی میان آن معارف به مشترکات آن‌ها تأکید دارد.

■ پاسخ: گزینه‌ی «۲» صحیح است.

✓ فلسفه‌ی تحقیق: از دیدگاه فلسفی دو خط‌مشی، از هم جدا می‌شود. یکی ساختن فرضیه‌ها و دیگری

تعیین ماتریس مکانی و یا منطقی مطالعه.

ویژگی‌های تحقیق علمی:

۱- برخوردار بودن از آداب و تشریفات خاص:

- ✓ کار تحقیق علمی به صورت ذهنی نیست؛
- ✓ تحقیقات باید مورد ارزیابی همه‌جانبه قرار بگیرد؛

✓ طرح تحقیق مناسب تهیه شود که در آن مسئله و فرضیه‌ها و روش‌های گردآوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل به خوبی مشخص شده باشد و از همه مهم‌تر در آخر کار نسبت به تدوین گزارش و انتشار اقدام شود. فرآیند تحقیق سیستماتیک عملی سازد.

۲- توسعه‌ی قلمرو معرفت: - معلوم ساختن مجهولات؛ - منجر به ایجاد نظریه شود.

۳- شناخت حاصل از تحقیق در بیرون ذهن واقعیت و ما به ازای خارجی داشته باشد؛

۴- از ویژگی‌های منحصر به فرد تحقیق علمی تکرار پذیری آن است.

روش تحقیق علمی

علم:

■ علم در لغت یعنی یقین، معرفت و دانش. علم در مفهوم کلی و عام Knowledge اطلاق می‌شود ولی در مفهوم خاص Science نام دارد که بخشی از دانستنی‌ها و آگاهی‌های نوع بشر که به روش‌های تجربی قابل اثبات و تأیید باشد.

نگته (نکته): اینشتین در تعریف علم می‌گوید: علم کوششی برای تطبیق تجربه، حسی نامنظم و متنوع به یک سیستم فکری که منطقاً متحدالشکل باشد در این سیستم تجربیات واحد با جنبه تئوریک یا نظری باید همبسته باشند که هماهنگی متمایز داشته باشند.

✓ **تقسیم‌بندی علوم از نظر ارسطو:** او فلسفه را که در آن زمان مترادف با معرفت و شناخت بشر تلقی می‌شد به سه بخش نظری، عملی و ابداعی تقسیم کرد. ارسطو و پیروانش در کشف واقعیت از استدلال قیاسی استفاده کرده‌اند.

✓ **تقسیم‌بندی علوم از نظر اگوست کنت:** وی علم را به ۶ طبقه تقسیم کرده است که هرچه از طبق اول به طبقه ششم برویم از کلیت آن کم می‌شود. (۱) ریاضیات؛ (۲) هیئت؛ (۳) فیزیک؛ (۴) شیمی؛ (۵) زیست‌شناسی؛ (۶) جامعه‌شناسی.

✓ **تقسیم‌بندی علوم از نظر آمیر:** (۱) علوم جهانی که موضوع آن‌ها ماده است: مثل علوم ریاضی، علوم فیزیکی، علوم طبی و طبیعی؛ (۲) علوم عقلانی که موضوع آن‌ها ذهن انسانی است: مثل علوم فلسفی، علوم هنری، تاریخی، سیاسی.

✓ **تقسیم‌بندی علوم از نظر هربرت اسپنسر:**

۱- **علوم انتزاعی:** منطق و ریاضیات.

۲- **علوم نیمه‌انتزاعی و نیمه عینی:** مکانیک، فیزیک و شیمی.

۳- **علوم عینی:** ستاره‌شناسی، زمین‌شناسی، زیست‌شناسی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی.

✓ **تقسیم‌بندی علوم از نظر ملویل دیویی:** وی متخصص کتابداری است و یکی از مبانی طبقه‌بندی و نگهداری کتاب‌ها در کتابخانه‌های مختلف جهان مورد استفاده قرار گرفته است.